

Recenzja

Rozprawy doktorskiej Pani mgr Eweliny Nawojskiej, zatytułowanej:

Analiza jakości życia chorych na nowotwory złośliwe otrzymujących leczenie systemowe:

terapia celowana molekularnie versus klasyczna chemioterapia

przedłożona Radzie Dyscypliny Nauk o Zdrowiu

Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Promotor pracy: prof. dr hab. n. med. i n. o zdr. Anna M. Badowska-Kozakiewicz.

W ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania problematyką jakości życia w medycynie, co świadczy o holistycznym podejściu do pacjenta i jego problemów biopsychospołecznych.

Choroby nowotworowe zajmują czołowe miejsce na liście chorób cywilizacyjnych oraz przyczyn zgonów. Zawsze, choć w różnym zakresie, pogarszają jakość życia osoby dotkniętej tą chorobą. Choroba nowotworowa, zwłaszcza w zaawansowanym stadium, często wiąże się z bólem i cierpieniem nie tylko fizycznym, ale i psychicznym, co niekorzystnie rzutuje na jakość życia w różnych jej wymiarach. Schorzenie to może powodować bolesne okaleczenie ciała bądź jego deformację, utratę określonego narządu, spadek atrakcyjności fizycznej oraz utratę atrybutów kobiecości (m.in. po mastektomii, amputacji kończyn, z wyłonią kolostomią, łysienie itp.), wpływając na zaniżenie samooceny, jakże niepożądane w aspekcie jakości życia.

Pojęcie jakości życia związane ze stanem zdrowia (Health-Related Quality of Life - HRQOL) zostało wprowadzone przez Schipperę i wsp., którzy zdefiniowali je jako „funkcjonalny efekt choroby i jej leczenia odbierany (przeżywany) przez pacjenta”. Oceny jakości życia bywają niezwykle przydatne przy monitorowaniu leków w ich wpływie na jakość życia pacjenta. Dokonuje się ich z użyciem różnych

kwestionariuszy (ogólnych, mieszanych, specyficznych). Takimi specyficznymi narzędziami badawczymi dla pacjentów zmagających się m.in. z chorobą nowotworową są kwestionariusze: EQ-5D (ang. Euro Quality of Life Questionnaire), SF-36 (ang. The Short Form (36) Health Survey) czy WHOQOL-100 (ang. World Health Organization Quality of Life 100), które zostały wykorzystane do przygotowania niniejszej dysertacji.

Należy zaznaczyć, iż badania nad jakością życia w naukach medycznych, zgromadziły w ostatnim czasie znaczny zasób wiedzy i praktyki, ale wciąż niewystarczający. Jakość życia osób z chorobą nowotworową determinuje wiele czynników. Są to determinanty tkwiące w samej osobie (jej mechanizmy obronne, zdolności do radzenia sobie w trudnej sytuacji), ale też inne, takie jak: otrzymywane wsparcie, rodzaj leczenia, czas leczenia itp.

Dla pracowników ochrony zdrowia, towarzyszących w procesie leczenia pacjenta, badania nad jakością życia, stanowią źródło informacji na temat oceny sytuacji życiowej pacjenta dokonanej przez niego samego. Mogą one dostarczać wielu cennych informacji na temat doskonalenia sposobów postępowania z pacjentem. Takie działanie pozwala na porównanie potencjalnych korzyści wynikających z proponowanego leczenia pacjenta z niekorzystnymi jego konsekwencjami czemu służy m.in. niniejsza dysertacja.

W świetle powyższego, istotnym jest podjęcie przez Doktorantkę tematu rozprawy dot. *analizy jakości życia chorych na nowotwory złośliwe otrzymujących leczenie systemowe: terapia celowana molekularnie versus klasyczna chemioterapia*

Przedłożony do recenzji maszynopis rozprawy doktorskiej Pani mgr Eweliny Nawojskiej, pt.: *„Analiza jakości życia chorych na nowotwory złośliwe otrzymujących leczenie systemowe: terapia celowana molekularnie versus klasyczna chemioterapia”* jest więc istotny, wychodzi bowiem naprzeciw potrzebie podnoszenia jakości życia pacjentów zmagających się z chorobą nowotworową.

Temat rozprawy jest merytorycznie poprawny, oddaje elementy treściowe rozprawy.

Maszynopis rozprawy zawiera 182 strony tekstu o wymiarze A4. Układ rozprawy jest: przejrzysty, logiczny i spójny. W strukturze pracy zamieszczono dwie powiązane tematycznie części.

Piśmiennictwo wykorzystane w pracy liczy 132 pozycje z literatury obcej, jak i krajowej. Piśmiennictwo zostało dobrane prawidłowo.

OCENA CZĘŚCI TEORETYCZNEJ PRACY – cz. teoretyczna pracy obejmuje 17 stron tekstu. Opracowana została na podstawie dostępnego przeglądu aktualnego piśmiennictwa krajowego i obcego. Doskonale i w sposób interesujący wprowadza czytelnika w problematykę pracy.

Na wstępie Doktorantka przedstawia metody leczenia nowotworów złośliwych (metody miejscowe, metody systemowe, leczenie wspomagające); następnie: definicje jakości życia, jakość życia w chorobie nowotworowej oraz użyteczność badań z zakresu HRQoL (w tym cenny podrozdział dot. relacji pacjenta z personelem medycznych). Na szczególną uwagę zasługuje podrozdział 1.6 – kwestionariuszowe metody oceny jakości życia pacjentów onkologicznych.

Od początku rozprawy widoczna jest tendencja Doktorantki do skrupulatnych rozważań kwestii istotnych dla realizowanego tematu rozprawy doktorskiej.

Wartość teoretyczną rozprawy doktorskiej a tym samym przygotowanie teoretyczne Doktorantki oceniam jako bardzo dobre.

OCENA METODYKI BADAŃ - głównym celem badania było zweryfikowanie czy występują istotne różnice w subiektywnie odczuwanym poziomie jakości życia wśród pacjentów chorych na nowotwory złośliwe, leczonych tradycyjną chemioterapią oraz poddanych nowszym, bardziej zaawansowanym terapiom celowanym molekularnie.

Doktorantka prawidłowo sformułowała pytania badawcze i hipotezy.

Badanie przeprowadzono w grupie 260 chorych: na raka jelita grubego, raka wątrobowokomórkowego, raka prostaty, szpiczaka plazmocytozy i przewlekłą

białaczkę szpikową. W momencie wykonania badania niniejsza grupa pacjentów znajdowała się w trakcie leczenia klasyczną chemioterapią lub terapią celowaną molekularnie.

W badaniu wykorzystano standaryzowane, zwalidowane do wykorzystania w polskich warunkach kwestionariusze składające się z trzech następujących części: informacja dla pacjenta wraz z siedmioma pytaniami metryczkowymi; kwestionariusz oceny ogólnej jakości życia QLQ-C30 (v. 3.0); moduły dodatkowe, specyficzne dla konkretnych rodzajów nowotworów: QLQ-PR25 – dla raka prostaty, QLQ-CR29 – dla raka jelita grubego, QLQ-HCC18 – dla raka wątrobowokomórkowego, QLQ-MY20 – dla szpiczaka plazmocytozy, FACT-Leu (v. 3) – dla przewlekłej białaczki szpikowej.

Komisja Bioetyczna przy Warszawskim Uniwersytecie Medycznym przyjęła do wiadomości informację na temat prowadzonego badania ankietowego i nie zgłosiła zastrzeżeń.

Wyniki badań poddano wnikliwej, bardzo dobrej i profesjonalnej analizie statystycznej.

Metodykę badań oceniam bardzo dobrze.

OCENA CZĘŚCI BADAWCZEJ - ocenie szczegółowej poddano część IV i V pracy zamieszczonych na 93 stronach tekstu, w których przedstawiono wyniki badań, omówienie wyników badań oraz dyskusję.

W sposób interesujący omówiono wyniki badań, w kontekście postawionego celu głównego badań.

Analizy zostały wykonane w sposób wysoce poprawny, wzbogacone dobrymi analizami statystycznymi. Opracowanie graficzne wyników w formie 53 rycin i 60 tabel wzbogaciło prezentację wyników i je uwiarygodniło.

W rozdziale „Dyskusja” P. mgr Ewelina Nawojska porównuje uzyskane w zrealizowanym badaniu wyniki z odnotowanymi w innych publikacjach krajowych, jak i obcych. Ważnym elementem tej części pracy jest próba wskazania różnic w ogólnym poziomie jakości życia kobiet i mężczyzn chorych na wybrane nowotwory złośliwe.

Podsumowując, rozdział ten wskazuje na pełną dojrzałość i świadomość naukową Doktorantki.

OCENA WYNIKÓW I WNIOSKI KOŃCOWE - Doktorantka przedstawił sześć kluczowych wniosków wynikające z badań, odpowiadającym na postawiony cel. Wnioski zostały prawidłowo sformułowane, wynikają z uzyskanych wyników badań, mają charakter teoretyczny, jak i praktycznych (implikacje praktyczne).

Wskazane wnioski wnoszą cenne, istotne wartości dla dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu.

Istotnym walorem rozprawy doktorskiej jest to, iż uzyskane informacje zawarte we wnioskach uzasadniają potrzebę prowadzenia dalszych, dogłębnych badań w zakresie jakości życia osób zmagających się z chorobą nowotworową.

Pod względem formalnym praca przygotowana została w sposób poprawny. Napisana jest w stylu odpowiadającym standardom pracy naukowej, a zawarte w rozprawie doktorskiej tabele i ryciny są czytelne i stanowią cenne jej wzbogacenie. Streszczenie w pełni odpowiada zawartości rozprawy.

Walorem uzyskanych wyników badań jest to, iż mogą one być przydatne pracownikom ochrony zdrowia, promotorom zdrowia, pracownikom akademickim w ich praktyce zawodowej, jak i każdej osobie zainteresowanej niniejszą tematyką.

Reasumując

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska przedstawia znaczącą wartość naukową. Została bardzo dobrze wykonana. Na podkreślenie zasługuje też fakt, iż badania poruszają istotne kwestie dot. jakości życia chorych na nowotwory złośliwe.

Stąd też rozprawę doktorską Pani mgr Eweliny Nawojskiej oceniam jako bardzo dobrą i wnoszę do Wysokiej Rady o wyróżnienie pracy podkreślając jej istotne walory jako znaczącej pozycji dla dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu:

- swobodne poruszanie się w tematyce dot. jakości życia w chorobie nowotworowej,
- wykorzystanie bogatej, najnowszej literatury przedmiotu (krajowej, jak i obcej) - 132 pozycje,
- opracowanie statystyczne, jak i omówienie wyników badań,
- przedstawienie „dzieła wybitnego”.

Proponuję wydać niniejszą rozprawę w postaci monografii.

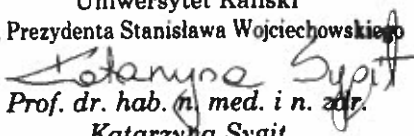
Gratuluje Pani prof. dr hab. n. med. i n. o zdr. Annie M. Badowska-Kozakiewicz promotorstwa pracy, Doktorantki i wysoko ocenionej pracy.

Wniosek końcowy:

Niniejszą rozprawę kwalifikuję ze względu na wysoką jej ocenę, znaczenie teoretyczne, jak i praktyczne dla dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu, ponadto: aktualność i potrzebę takich analiz - **zaliczam więc rozprawę do prac wyróżniających się z tego zakresu.**

Rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dn. 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki [Dz.U. 2017 poz. 1789].

Dlatego proponuję Przewodniczącemu oraz Radzie Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego w Warszawie, o dopuszczenie Pani mgr Eweliny Nawojskiej, do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prorektor ds. Nauki
Uniwersytet Kaliski
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

Prof. dr. hab. n. med. i n. zdr.
Katarzyna Sygit